

*ШУЛЬГА Михайло Васильович
доктор юридичних наук, професор,
член - кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри земельного та аграрного права,
Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого*

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО ЯК ОСНОВА ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ПРАВА

Проблеми диференціації та інтеграції суспільних відносин у межах екологічного права, обумовлені процесами, що відбуваються у суспільному житті, були і залишаються актуальними в теоретичному аспекті і практично значимими.

У свій час саме інтеграційні процеси зумовили формування таких відносин, які викликали появу певної сукупності правових приписів, що були покладені в основу формування екологічного права. Характерну особливість цієї комплексної галузі права представники вітчизняної еколого-правової науки зазвичай вбачають у включенні до її складу «визнаних на сьогодні інших галузей права – земельного, гірничого, водного, лісового, фауністичного і атмосфероохоронного». Отже створюється ситуація, коли самостійні галузі вітчизняного права функціонують, з одного боку, автономно і самостійно, мають свій предмет і метод правової регламентації. А з іншого – одні галузі в якості окремих складових включені до складу іншої галузі, яка теж характеризується своїм предметом і методом правового регулювання. Загально визнаним є той факт, що природні об'єкти (земля, води, рослинний світ, надра, ліси, тощо) мають неоднакові природно-антропогенні цінності та за своїми природними характеристиками і властивостями відрізняються один від одного. Саме ця обставина покладена в основу існування відносно самостійних різновидів поресурсних суспільних відносин. Їх правове регулювання здійснюється нормами відповідних спеціальних кодексів і законів.

Об'єднує їх те, що вони взаємопов'язані і єдині. Їх єдність зумовлена нерозривним зв'язком усіх природних об'єктів між собою та функціонуванням у складі єдиної екологічної системи. Але вважати ці відносини сто відсотково екологічними навряд було б правильним.

Системний аналіз чинного законодавства у сфері екології свідчить, що сьогодні, наприклад, відносини щодо використання природних ресурсів заслуговують на окрему специфічну автономну правову регламентацію, яку не можуть поки що забезпечити норми екологічного права. Наразі не можна ігнорувати природоресурсного підходу до регламентації цих відносин.

Відносини щодо використання окремих природних ресурсів настільки специфічні, що потребують автономного правового регулювання. Взаємозв'язок цих відносин свідчить про можливі певні узагальнені підходи до їх правової регламентації. Але в сучасних умовах включати ці відносини до складу екологічних, мабуть, передчасно.

У протилежному випадку, якщо бути логічно послідовним, то треба дати пояснення ситуації, пов'язаної з «поглинанням» екологічним правом самостійних на сьогодні інших галузей права (земельного, водного, гірничого та ін.). Адже ці галузі мають не тільки свою власну внутрішню структуру, а і свій предмет та метод правової регламентації. Оголошення ж земельного, водного, гірничого та інших природоресурсних галузей права елементами системи екологічного права «не рятує» ситуацію.

Підгалузеві складові, існуючи автономно, забезпечують диференційований підхід до екологічно обґрунтованого використання кожного з відносно самостійних природних об'єктів.

Цікавим уявляється розуміння взаємовідношення екологічного права з іншими галузями, зокрема, земельним правом представниками російської еколого-правової науки. Підкреслюючи зв'язок норм екологічного права з нормами земельного права, який обумовлений тим, що використання природних об'єктів нерозривно пов'язане з необхідністю їх охорони, вони вважають водне, лісове, надрове та містобудівне право підгалуззями земельного права.

В основу такого підходу покладено єдність природи, значення та роль землі як одного з найважливіших компонентів довкілля.

Відомо, що використання будь-яких природних об'єктів неможливе без використання землі. Земля, будучи просторовим базисом для експлуатації усіх природних об'єктів, виступає домінуючим природним об'єктом природоресурсного права.

Сутність же співвідношення екологічного та земельного права полягає в тому, що земельне право містить норми, які передбачають спеціальні вимоги, що забезпечують охорону навколишнього природного середовища. Йдеться, зокрема, про вимоги, спрямовані на охорону ґрунтів від забруднення, які визначають порядок вибору місць розміщення об'єктів та ін.

Водночас використання навколишнього природного середовища породжують проблеми, які мають загальний характер, зачіпають загальні взаємовідносини усіх природних ресурсів (забруднення довкілля, утилізація токсичних речовин, охорона довкілля від шкідливого впливу та ін.). Зрозуміло, що ці проблеми не можна вирішити в рамках лише земельного права. Це зумовлено специфікою предмета правового регулювання даної галузі права, яка складає основу природоресурсового права.